

سواد اطلاعاتی در دانشگاه افسری امام علی^(ع) (مطالعه موردی)

فریدون عبدی^۱

چکیده

سواد اطلاعاتی^۲ به معنای داشتن توانایی در شناخت درست منابع اطلاعاتی، توانایی دسترسی مؤثر به آنها و توانایی استفاده هدفمند از منابع می‌باشد. داشتن سواد اطلاعاتی به معنای واقعی آن، می‌تواند به توانمندسازی فرماندهان، مدیران و استادان حوزه دفاع کمک شایانی نماید. این پژوهش به منظور بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) و ارائه پیشنهادهایی برای ارتقای آن صورت گرفته است که از نظر نوع هدف، کاربردی است و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، توصیفی است و برای گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای (اینترنت، کتابخانه دانشگاهی، سایت‌های تخصصی) و پرسشنامه استفاده شده است. نوع جامعه مورد پژوهش فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز روش‌های آماری توصیفی و تحلیلی با استفاده از نرم‌افزار SPSS به کار گرفته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که جامعه پژوهش از نظر تشخیص نیاز اطلاعاتی با میانگین (۶۵/۴۴٪)، دسترسی مؤثر و کارآمد به اطلاعات با میانگین (۶۶/۰۵٪)، ارزیابی اطلاعات و کانال‌های اطلاعاتی با میانگین (۶۷/۵۲٪)، استفاده مؤثر از اطلاعات با میانگین نمره (۵۹/۶۳٪)، رعایت مسائل حقوقی اطلاعات و شیوه‌های استناددهی با میانگین (۵۹/۸۸٪) وضع نسبتاً مطلوبی دارند. در مجموع سواد اطلاعاتی

۱ - کارشناس ارشد مدیریت مراکز اطلاع رسانی، مدرس دانشگاه افسری امام علی^(ع)

جامعه پژوهش با میانگین درصد (۶۳/۵۸٪) و میانگین نمره ۳/۱۸ از ۵ نمره بالاتر از حد متوسط برآورد شد. با تحلیل‌های صورت گرفته از دانشگاه افسری امام علی^(ع) و ماهیت فعالیت‌های این مجموعه و سطح سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان آن می‌توان نتیجه‌گیری کرد که با فرهنگ‌سازی، ارائه سمینارها و کارگاه‌های آموزشی، تهیه جزوات آموزشی و گنجانیدن دوره آموزشی سواد اطلاعاتی (نظری و عملی) در سرفصل سند استانداردهای مهارت و آموزشی مشاغل فرماندهان، مدیران و استادان سازمانی دانشگاه می‌توان گام بلندی برای ارتقای سواد اطلاعاتی آنها برداشت.

واژگان کلیدی: اطلاعات، سواد اطلاعاتی، مهارت‌های سواد اطلاعاتی، استانداردهای سواد اطلاعاتی

مقدمه

اطلاعات نتیجه پدیده درک شده و تعالیم لازم برای تفسیر و معنی دادن به آن است. پدیده‌ها با مشاهده، استماع، حس، تجربه، ترکیب، تحلیل و تفسیر به اطلاعات تبدیل می‌شوند (رشیدزاده، ۱۳۸۵). اطلاعات و بهره‌گیری از آن در جهت پیشبرد امور کسب و کار، سابقه‌ای همسان با سازمان و شکل‌گیری آن دارد. اطلاعات همواره ابزار انسان‌ها جهت شناخت و آگاهی محیط خود و نحوه تعامل با محیط بوده است. اطلاعات زیربنای شکل‌گیری دانش در انسان و توسعه آن بوده است (صرافی زاده، ۱۳۸۸).

دسترسی به اطلاعات و استفاده مؤثر از آن برای افراد جامعه به منزله یک اصل اساسی در زندگی اجتماعی و حرفه‌ای به شمار می‌رود (پریخ، ۱۳۸۶). در عصر کنونی برتری اطلاعاتی به طور تقریبی بر سایر برتری‌ها ارجحیت دارد و کسانی که از آن بهره‌مند می‌شوند به راحتی می‌توانند راه ترقی و پیشرفت را طی نمایند. در عرصه نظامی نیز مطلب به همین منوال است و نه تنها در این عرصه از اهمیت آن کاسته نشده بلکه چند برابر افزایش می‌یابد.

چرا که امروزه برتری اطلاعاتی، به علت ماهیت اطلاعاتی جنگ‌های امروزی، فناورانه و نوآورانه بودن این جنگ‌ها، مهم‌ترین عامل پیروزی در منازعات نظامی است. بنابراین لزوم تشخیص نیاز اطلاعاتی، شناخت درست منابع اطلاعاتی، توانایی دسترسی به این منابع و توانایی استفاده هدفمند از این منابع که همان سواد اطلاعاتی است، ضرورت پیدا می‌کند.

هر کشور و جامعه‌ای برای حفظ حدود و ثغور و بقای حاکمیت خود نیازمند اهرم و بازوان نیرومندی به نام نیروی مسلح می‌باشد که شالوده و ساختار اصلی آن را انسان‌ها تشکیل می‌دهد، هر چه این نیروها کارآمدتر و کارا تر باشند، طراحان ملی و سرداران نظامی در مواقع بروز بحران‌ها، خطرات و حوادث با اعتماد و اتکا به آنها می‌توانند طرح‌ها و اهداف راهبردی خود را پیاده کنند (سید اسماعیلی، ۱۳۸۳).

عصر ما عصر پیشرفت علمی است که پایه آن آموزش و پژوهش علمی می‌باشد و اساس آموزش و پژوهش علمی در هر کشوری کتب، نشریات، منابع علمی و یا به طور کلی اطلاعات علمی است. کتابخانه و مراکز اطلاع رسانی خود زیربنای آموزش و پژوهش بوده و بدون استفاده بهینه از کتابخانه‌ها و منابع اطلاعاتی، انجام امر آموزش و پژوهش دشوار و حتی ناممکن است. (بختیارزاده، ۱۳۸۱)

سواد اطلاعاتی می‌تواند دانش و شناخت فرماندهان را نسبت به تحولات علمی سایر رشته‌های علمی مرتبط به هنگام سازد. زندگی در جامعه اطلاعاتی نیاز به کسب مهارت‌هایی جهت استفاده موثر از این اطلاعات وجود دارد. آشنایی با وضعیت مهارت‌ها و شیوه‌های دستیابی به اطلاعات و چگونگی آموزش استفاده از این اطلاعات، استفاده از نتیجه تحقیقات به نحو احسن برای کلیه کارکنان نیروهای مسلح و دانشگاه افسری امام علی^(ع) در عین اهمیت، مساله‌ای است که همواره باید مد نظر مدیران و مسئولان قرار گیرد.

اهداف اساسی از انجام تحقیق

محققان اعتقاد دارند که هدف هر تحقیق در موضوع آن نهفته است؛ زیرا محقق به دنبال آن چرایی است که به صورت یک جمله در آورده است (هومن به نقل از موسوی، ۱۳۸۳: ۲۱). در نتیجه می‌توان گفت که هدف این تحقیق عبارت از بررسی میزان سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان سازمانی دانشگاه افسری امام علی^(ع) و ارائه پیشنهادهایی برای ارتقای آن است.

سؤالات تحقیق

تحقیق علمی در واقع با تلاش برای پاسخ دادن به یک سؤال آغاز می‌شود (خورشیدی، ۱۳۸۱: ۴۰). یک تحقیق در ساده‌ترین تعریف به معنای تلاشی آگاهانه، منظم و هدایت شده برای دست یافتن به پاسخی مناسب برای یک یا چند سؤال اساسی می‌باشد.

سؤال اول: سطح سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) چه میزان می‌باشد؟

سؤال دوم: چه راهکارهایی را می‌توان برای ارتقای سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) پیشنهاد کرد؟

روش و طرح تحقیق

پژوهش حاضر از نظر نوع هدف کاربردی است و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی است. پژوهش از نوع میدانی نیز می‌باشد؛ چون با استفاده از مطالعات میدانی به روش تهیه و توزیع پرسشنامه در بین استادان دانشگاه انجام گرفته است.

طرح تحقیق با یک مسئله اصلی با عنوان «بررسی سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان سازمانی دانشگاه افسری امام علی^(ع) و ارائه پیشنهادهایی برای ارتقای آن» آغاز شده است. به منظور پاسخگویی به این مسئله، مطالعات دقیقی با استفاده از منابع متعدد داخلی و خارجی انجام شده است. سپس پرسشنامه که ابزار اصلی محقق برای گردآوری داده‌ها است، تدوین و پس از انجام یک پیش مطالعه، این پرسشنامه آماده توزیع گردید. داده‌های به دست آمده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و پاسخ لازم جهت سؤالات تحقیق به دست آمد.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

در این تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای و ابزار پرسشنامه استفاده شد. برای تهیه پرسشنامه از استانداردهای سواد اطلاعاتی آمریکا استفاده گردید و پرسشنامه‌ای ۲۹ سؤالی که سعی شده با شرایط فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) انطباق داشته باشد، تهیه گردید. سؤالات این پرسشنامه مشتمل بر ۵ مهارت زیر است:

- مهارت اول: تشخیص نیاز اطلاعاتی (سؤالات ۱ تا ۷ پرسشنامه)؛

- مهارت دوم: دستیابی مؤثر و کارآمد به اطلاعات (سؤالات ۸ تا ۱۳ پرسشنامه)؛
- مهارت سوم: ارزیابی اطلاعات و کانال‌های اطلاعاتی (سؤالات ۱۴ تا ۱۹ پرسشنامه)؛
- مهارت چهارم: استفاده مؤثر از اطلاعات (سؤالات ۲۰ تا ۲۳ پرسشنامه)؛
- مهارت پنجم: رعایت مسائل حقوقی اطلاعات و شیوه‌های استناددهی (سؤالات ۲۴ تا ۲۷ پرسشنامه).

پرسشنامه یکی از ابزارهای رایج تحقیق و روشی مستقیم برای کسب داده‌های تحقیق است (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۹).

جامعه آماری

جامعه آماری به مجموعه‌ای از عناصر اطلاق می‌شود که حداقل در یک صفت با یکدیگر مشترک باشند (هویدا، ۱۳۸۳: ۴). جامعه آماری در این تحقیق کلیه فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) می‌باشد.

روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

نمونه بخشی از جامعه است که معرف آن است (خورشیدی، ۱۳۸۱: ۱۳۵). نمونه‌گیری انجام شده در این تحقیق از نوع تصادفی ساده و حجم آن از طریق جدول مورگان تعیین شده است. با توجه به حجم جامعه آماری (۳۳۶ نفر) و استفاده از جدول مورگان حجم نمونه تعداد ۱۷۶ نفر در نظر گرفته شده است. در نمونه‌گیری تصادفی هر عضوی در جامعه برای انتخاب شدن به عنوان یک آزمودنی و شانس معین و مساوی برخوردار است. بر مبنای این نمونه‌گیری تعداد ۱۷۶ پرسشنامه بین قسمت‌های تابعه دانشگاه توزیع گردید که از این تعداد ۱۶۲ پرسشنامه برگشت داده شد.

بررسی روایی و پایایی^۱

مقصود از روایی یک پرسشنامه، تست آن است که آیا آن تست خصیصه مورد نظر را می‌سنجد یا نه؟ (خورشیدی، ۱۳۸۱: ۱۶۳). به منظور تعیین روایی، پرسشنامه در اختیار چند نفر از استادان دانشگاه که در حوزه سواد اطلاعاتی فعالیت داشتند و صاحب نظران سازمانی قرار گرفت و از آنان خواسته شد در مورد سنجش متغیرهای مورد بررسی (سوالات مندرج در پرسشنامه) اظهار نظر کنند. اصلاحات پیشنهادی جمعی از صاحب نظران در تنظیم پرسشنامه لحاظ شد.

مقصود از پایایی یک وسیله اندازه‌گیری آن است که اگر خصیصه مورد سنجش را با همان وسیله تحت شرایط مشابه دوباره اندازه بگیریم، نتایج حاصل تا چه حد مشابه، دقیق و قابل اعتماد است (خورشیدی، ۱۳۸۱: ۱۶۰). در این پژوهش به منظور اینکه پرسشنامه از پایایی مناسبی برخوردار باشد و همچنین برای هماهنگی درونی سوالات یا متغیرهای پرسشنامه از یک مطالعه مقدماتی استفاده شده است؛ بدین ترتیب که پس از طراحی پرسشنامه اولیه و قبل از توزیع پرسشنامه نهایی، تعداد ۱۰ پرسشنامه به صورت آزمایشی تکثیر و در اختیار گروهی از جامعه نمونه قرار گرفت که آنالیز قابلیت اطمینان و میزان اعتبار آن از طریق نرم‌افزار SPSS و با استفاده از روش آلفای کرونباخ انجام گردید.

نتیجه حاصل گویای آن بود که مقدار آلفای کرونباخ برای ۲۷ سؤال برابر با ۰/۸۹۱ می‌باشد که بیانگر قابلیت اطمینان بالایی بوده و نشان دهنده این است که ابزار اندازه‌گیری طراحی شده از هماهنگی درونی خوبی برخوردار است.

Cronbach's Alpha	N of Items
۰/۸۹۱	۲۷

توصیف داده‌ها (تجزیه و تحلیل سؤالات پرسشنامه)

به منظور شناسایی و سنجش سواد اطلاعاتی در دانشگاه افسری امام علی^(ع) و یافتن موانع و مشکلات مربوط به میزان سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان و ارائه راهکارهای مناسب و کاربردی در این خصوص پرسشنامه‌ای متشکل از ۳۵ سؤال تنظیم و در اختیار جامعه آماری قرار داده شد و پس از تکمیل، تمامی پرسشنامه‌های مذکور جهت انجام تجزیه و تحلیل مورد نیاز جمع آوری گردید.

جدول شماره ۱: توصیف شاخص‌های مؤثر بر سواد اطلاعاتی

خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص های مؤثر بر سواد اطلاعاتی
درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	
٪۹/۸	۱۶	٪۸۳/۳	۶۲	٪۲۵/۷	۷۴	٪۳/۷	۶	٪۲/۵	۴	۱- میزان آشنایی شما با مرکز اطلاع رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه و میزان تشخیص ماهیت و کنترل منابع اطلاعاتی آن برای شما تا چه اندازه می باشد؟
٪۳/۳	۵	٪۳۰/۷	۵۰	٪۴۰	۶۵	٪۱۶/۷	۲۷	٪۹/۳	۱۵	۲- برای تعیین یک موضوع تحقیقاتی (نیاز اطلاعاتی) چه اندازه در بحث های کاری شرکت می نمایند؟
٪۱/۳	۲	٪۱۳/۱	۱۹	٪۲۴/۷	۷۵	٪۲۶/۹	۲۵	٪۱/۲	۲۱	۳- برای تعیین یک موضوع تحقیقاتی (نیاز اطلاعاتی) چه اندازه از موضوعات مطرح شده در انجمن های علمی استفاده می کنید؟
٪۱۶/۶	۲۷	٪۵۵/۶	۹۰	٪۱۷/۳	۲۸	٪۹/۳	۱۵	٪۱/۲	۲	۴- برای دریافت اطلاعات تا چه میزان بررسی می کنید که اطلاعات مورد نیاز شما در منابع دانشگاه وجود دارد یا خیر؟ (پیگیری شما برای دریافت اطلاعات)
٪۱۱/۱	۱۸	٪۳۲/۱	۵۲	٪۲۰/۸	۶۶	٪۹/۸	۱۶	٪۶/۲	۱۰	۵- برای تعیین یک موضوع تحقیقاتی (نیاز اطلاعاتی) چه میزان با فرماندهان و اساتید خبره مشورت میکنید؟
٪۲۶/۹	۱۲	٪۲۵/۷	۷۴	٪۳۵/۸	۵۸	٪۶/۲	۱۰	٪۳/۷	۶	۶- چه میزان مفاهیم و واژه های کلیدی را که توصیف کننده نیاز اطلاعاتی شما هستند می توانید تعیین می کنید؟
٪۱/۸	۳	٪۳۵/۱	۵۷	٪۲۸/۱	۷۸	٪۱/۳	۲۱	٪۱/۸	۳	۷- منابع دانایی را در دانشگاه تا چه حد می شناسید؟
٪۶/۱	۱۰	٪۳۲/۷	۵۳	٪۲۷	۷۶	٪۹/۹	۱۶	٪۲/۳	۷	۸- تا چه میزان برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز خود یک برنامه زمانی و یک شیوه روش مند دارید؟
٪۴/۹	۸	٪۲۴/۷	۴۰	٪۲۹/۴	۸۰	٪۱۴/۲	۲۳	٪۶/۸	۱۱	۹- تا چه حد روش های مناسب تحقیق (روش تجربی کار میدانی و ...) را شناسایی می کنید؟

خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص های مؤثر بر سواد اطلاعاتی
درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	
٪۱/۸	۳	٪۴۲/۱	۶۸	٪۴۲/۶	۶۹	٪۸/۶	۱۴	٪۴/۹	۸	۱۰- تا چه حد از میان روش های تحقیق یا سیستم های بازیابی اطلاعات آنهایی را که برای دسترسی به اطلاعات مورد نیاز مؤثر و کارآمد تر باشند برمی گزینید؟
٪۶/۲	۱۰	٪۲۳/۲	۷۰	٪۳۹/۹	۵۵	٪۱۳	۲۱	٪۳/۷	۶	۱۱- اگر در بررسی های به عمل آمده به نتیجه مثبت نرسیدید، تا چه مقدار جستجوی اطلاعات را با راهبردهای اصلاح شده تکرار می کنید؟
٪۱۶/۱	۲۶	٪۵۰/۶	۸۲	٪۲۵/۹	۴۲	٪۶/۲	۱۰	٪۱/۲	۲	۱۲- تا چه حد انواع مختلف منابعی (کتاب، مقاله، پایان نامه و ...) را که باید مورد استناد قرار گیرند از هم تشخیص می دهید؟
٪۴/۳	۷	٪۳۰/۹	۵۰	٪۲۶/۳	۷۵	٪۱۶	۲۶	٪۲/۵	۴	۱۳- تا چه حد نحوه صحیح استناد به انواع مختلف منابع چاپی و الکترونیکی را می دانید؟
٪۱۲/۳	۲۰	٪۵۵/۵	۹۰	٪۲۹/۶	۴۸	٪۲/۵	۴	٪۱/۲	۲	۱۴- به چه میزان از متن به دست آمده ایده های اصلی آن را برمی گزینید؟
٪۷/۴	۱۲	٪۲۴/۴	۷۲	٪۳۴/۶	۵۶	٪۱۰/۵	۱۷	٪۳/۱	۵	۱۵- تا چه حد اطلاعات اخذ شده از منابع مختلف را بررسی و مقایسه می کنید تا اعتبار، صحت، دقت و وثوق آن را مشخص کنید؟
٪۱۲/۲	۲۳	٪۲۹/۲	۸۰	٪۲۹/۷	۴۸	٪۲/۹	۸	٪۱/۸	۳	۱۶- تا چه میزان اطلاعات جدید را با اطلاعات یا دانش قبلی موجود، تلفیق می کنید؟
٪۱/۸	۳	٪۲۴/۷	۴۰	٪۲۹/۲	۸۰	٪۱۸/۵	۳۰	٪۵/۶	۹	۱۷- تا چه حد از طریق سازوکارهای گوناگون (مباحث علمی، مصاحبه، پست الکترونیکی و ...) دیدگاه های کارشناسی را جستجو می کنید؟
٪۷/۴	۱۲	٪۳۶/۶	۶۱	٪۳۶/۲	۷۲	٪۹/۳	۱۵	٪۱/۲	۲	۱۸- چه میزان اطلاعات موجود را به گونه ای (در قالب سرفصل ها، پیش نویس ها و ...) سازماندهی می کنید که در راستای تحقق مقصود باشد؟
٪۲/۵	۴	٪۲۵/۳	۴۱	٪۳۸/۱	۷۸	٪۱۷/۹	۲۹	٪۶/۲	۸	۱۹- چه اندازه از رایانه و دیگر فن آوری ها برای مطالعه تعامل ایده ها و دیگر پدیده ها استفاده می کنید؟
٪۱/۲	۲	٪۸/۶	۱۴	٪۲۵/۳	۴۱	٪۲۵/۷	۷۴	٪۱۹/۱	۳۱	۲۰- چه میزان از فعالیت هایی که در ارتباط با فرایند جستجو، اعلام و انتقال اطلاعات انجام می دهید یک دفتر روزانه تهیه می کنید؟
٪۱۳/۶	۲۲	٪۳۷/۱	۶۰	٪۴۰/۷	۶۶	٪۶/۸	۱۱	٪۱/۸	۳	۲۱- چه میزان در خصوص موفقیت ها و

خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص های مؤثر بر سواد اطلاعاتی
درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	
۷۱/۲	۲	۷۲/۳	۳۳	۷۴/۲	۷۰	۷۲/۷	۳۵	۷۱/۳/۶	۲۲	شکست های گذشته و در خصوص راهبردهای جایگزین، اندیشه و تامل می کنید؟ ۲۲- تا چه حد برای اشاعه نتیجه تحقیق انواع برنامه های کاربردی فناوری اطلاعات را به کار می گیرید؟ ۲۳- تا چه میزان از مراجع و مآخذ منابع اطلاعاتی برای دستیابی به سایر اطلاعات مورد نیاز استفاده می کنید ۲۴- چه میزان با موضوعات مرتبط با امنیت در محیط های چاپی و الکترونیکی آشنایی دارید؟ ۲۵- چه میزان برای دسترسی قانونمند به منابع اطلاعات از گذرواژه های تایید شده استفاده می کنید؟ ۲۶- چه میزان آیین نامه های را که در خصوص دسترسی به منابع اطلاعات تدوین شده اند، رعایت و رسم امانت داری را مراعات می کنید؟ ۲۷- چه حد شیوه مستندسازی مناسبی را بر می گزینید و همواره از آن شیوه برای ذکر مآخذ استفاده می کنید؟
۷۸	۱۳	۷۳/۷	۶۰	۷۲/۵	۶۹	۷۹/۳	۱۵	۷۳/۱	۵	
۷۷/۲	۱۲	۷۲/۸/۸	۲۴	۷۳/۲	۵۷	۷۲/۷/۲	۲۴	۷۱/۵/۲	۲۵	
۷۵/۶	۹	۷۱/۲/۹	۲۱	۷۲/۰/۱	۶۵	۷۲/۱/۷	۳۵	۷۱/۹/۸	۳۲	
۷۱/۲/۹	۲۱	۷۳/۷/۱	۶۰	۷۳/۱/۵	۵۱	۷۹/۹	۱۶	۷۸/۷	۱۲	
۷۸/۶	۱۴	۷۳/۲/۱	۵۲	۷۲/۲/۴	۷۲	۷۹/۹	۱۶	۷۲/۹	۸	
۷۶/۶	۱۱	۷۳/۲/۷	۵۳	۷۳/۹/۱	۶۳	۷۱/۲/۸	۲۴	۷۶/۸	۱۱	میانگین فراوانی و درصدها

جدول شماره ۲: شاخص های مؤثر بر سواد اطلاعاتی

خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		شاخص های مؤثر بر سواد اطلاعاتی
درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	درصد	ف	
۷۷/۵	۱۲	۷۳/۵/۶	۵۸	۷۳/۹/۱	۶۳	۷۱/۲/۳	۲۰	۷۵/۵	۹	تشخیص نیاز اطلاعاتی
۷۶/۵	۱۱	۷۳/۷/۵	۶۱	۷۴/۰/۸	۶۶	۷۱/۱/۲	۱۸	۷۲	۶	دستیابی مؤثر و کارآمد به اطلاعات
۷۷/۲	۱۳	۷۳/۹/۵	۶۴	۷۳/۹/۵	۶۴	۷۱/۰/۵	۱۷	۷۳/۱	۵	ارزیابی اطلاعات و کانال های اطلاعاتی
۷۶/۲	۱۰	۷۳/۵/۳	۴۱	۷۳/۸/۲	۶۲	۷۲/۱	۳۴	۷۹/۲/۲	۱۵	استفاده مؤثر از اطلاعات
۷۸/۷	۱۴	۷۲/۲	۳۹	۷۳/۷/۷	۶۱	۷۱/۷/۳	۲۸	۷۱/۲/۳	۲۰	رعایت مسائل حقوقی اطلاعات و شیوه های استاندارد
۷۶/۶	۱۱	۷۳/۲/۷	۵۳	۷۳/۹/۱	۶۳	۷۱/۲/۸	۲۴	۷۶/۸	۱۱	میانگین فراوانی و درصدها

بررسی نتایج سؤالات پرسشنامه

بر اساس نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل سؤالات پژوهش و مصاحبه‌هایی که با جامعه آماری به عمل آمد، چالش‌ها و مشکلاتی در ارتباط با سواد اطلاعاتی در دانشگاه افسری شناسایی گردید که به شرح ذیل است:

- عدم تهیه کامل صورت عملیات جهت فعالیت‌های مرتبط با فرآیند جستجو و انتقال اطلاعات؛
  - آشنایی کم با موضوعات مرتبط امنیت در محیط‌های چاپی و الکترونیکی؛
  - استفاده کم از موضوعات مطرح شده در انجمن‌های علمی سازمان جهت تعیین یک موضوع تحقیقاتی یا تعیین یک نیاز اطلاعاتی؛
  - عدم استفاده از گزرواژه‌های تأیید شده و قابل استفاده برای دسترسی قانونمند به منابع اطلاعات؛
  - عدم به کارگیری انواع برنامه‌های کاربردی فناوری اطلاعات جهت اشاعه نتیجه تحقیق.
- همچنین در روند بررسی نتایج پرسشنامه مواردی مشاهده شد که از نظر پاسخ دهندگان دارای امتیاز بالاتری بود و باید مورد توجه بیشتری قرار گیرند. این موارد عبارتند از :
- گزینش آرای اصلی از متن به دست آمده؛
  - آشنایی با کتابخانه مرکزی دانشگاه و منابع اطلاعاتی آن؛
  - تلفیق اطلاعات جدید با اطلاعات یا دانش قبلی؛
  - تشخیص انواع مختلف منابع مورد استناد؛
  - اندیشه و تأمل در خصوص موفقیت‌ها و شکست‌های گذشته و جایگزینی راهبردهای جدید؛
  - تعیین مفاهیم و واژه‌های کلیدی توصیف‌کننده نیازهای اطلاعاتی؛
  - بررسی و پیگیری اطلاعات مورد نیاز خود در منابع دانشگاه افسری امام علی^(ع)؛
  - سازماندهی اطلاعات در قالب سرفصل‌ها و پیش‌نویس‌ها؛

- استفاده از مراجع و مآخذ منابع اطلاعاتی برای دستیابی به اطلاعات؛
- گزینش روش‌های تحقیق یا سیستم‌های بازیابی اطلاعات مؤثر و کارآمد؛
- مشخص نمودن اعتبار، صحت، دقت و وثوق اطلاعات؛
- تهیه یک برنامه زمانی و یک شیوه روشمند برای کسب اطلاعات مورد نیاز؛
- استفاده از شیوه مناسب مستندسازی برای ذکر مآخذ؛
- مشورت با فرماندهان، مدیران و استادان خبره جهت تعیین یک موضوع تحقیقاتی؛
- شناسایی منابع دانایی در دانشگاه افسری امام علی^(ع)؛
- مراعات آیین‌نامه‌های دسترسی به اطلاعات؛
- اصلاح راهبردهای جستجو جهت رسیدن به اطلاعات مناسب؛
- شناسایی روش‌های مناسب تحقیق؛
- نحوه صحیح استناد به انواع مختلف منابع چاپی و الکترونیکی؛
- به کارگیری انواع برنامه‌های کاربردی فناوری اطلاعات برای اشاعه نتیجه تحقیق؛
- جستجوی دیدگاه‌های کارشناسی؛
- شرکت در بحث‌های کاری جهت تعیین نیاز اطلاعاتی.

یافته‌ها و تفسیر نتایج سؤالات پژوهش

هدف از این پژوهش بررسی میزان سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) بوده است که محقق برای این پژوهش، دو سؤال اساسی طرح نمود که نتایج حاصل از پاسخ‌یابی آنها به شرح ذیل است:

سؤال اول تحقیق

سطح سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) چه میزان می‌باشد؟

برای پاسخ به این سؤال با استفاده از «استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی» (مصوب ای سی آر ال) حاوی ۸۷ سنجه برآیندی در قالب ۲۲ شاخص

عملکردی که این شاخص‌ها نیز به نوبه خود در ذیل ۵ استاندارد مرتب شده‌اند و بر اساس شرایط دانشگاه افسری امام علی^(ع) و با تغییراتی در سؤالات، ۲۷ سؤال را در این خصوص در نظر گرفته شد. از تجزیه و تحلیل سؤالات نتیجه‌گیری گردید که:

- استاندارد اول سواد اطلاعاتی: جامعه مورد پژوهش از نظر تشخیص نیاز اطلاعاتی با میانگین نمره (۳/۲۸ از ۵) در وضع مطلوبی به سر می‌برد؛
- استاندارد دوم سواد اطلاعاتی: جامعه مورد پژوهش از نظر دستیابی مؤثر و کارآمد به اطلاعات با میانگین نمره (۳/۳۱ از ۵) در وضع مطلوبی به سر می‌برد؛
- استاندارد سوم سواد اطلاعاتی: جامعه مورد پژوهش از نظر ارزیابی اطلاعات و کانال‌های اطلاعاتی با میانگین نمره (۳/۳۸ از ۵) در وضعیت مطلوب‌تری نسبت به بقیه استانداردها قرار دارد؛
- استاندارد چهارم سواد اطلاعاتی: جامعه مورد پژوهش از نظر استفاده مؤثر از اطلاعات با میانگین نمره (۲/۹۹ از ۵)، وضع نسبتاً مطلوبی دارد؛
- استاندارد پنجم سواد اطلاعاتی: جامعه مورد پژوهش از نظر رعایت مسائل حقوقی اطلاعات و شیوه‌های استناددهی با میانگین نمره (۳ از ۵)، وضع مطلوبی دارد (جدول شماره ۳).

جدول شماره ۳: میزان سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) به تفکیک شماره

استانداردهای سواد اطلاعاتی

استانداردهای سواد اطلاعاتی	عنوان	میانگین درصد	میانگین نمره
اول	تشخیص نیاز اطلاعاتی	۶۵/۴۴٪	۳/۲۸
دوم	دستیابی مؤثر و کارآمد به اطلاعات	۶۶/۰۵٪	۳/۳۱
سوم	ارزیابی اطلاعات و کانال‌های اطلاعاتی	۶۷/۵۳٪	۳/۳۸
چهارم	استفاده مؤثر از اطلاعات	۵۹/۶۳٪	۲/۹۹
پنجم	رعایت مسائل حقوقی اطلاعات و شیوه‌های استناددهی	۵۹/۸۸٪	۳

پس از تجزیه و تحلیل آماری، سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) با میانگین درصد (۶۳/۵۸٪). میانگین نمره ۳/۱۸ از ۵ بالاتر از متوسط برآورد گردید.

سؤال دوم تحقیق

چه راهکارهایی را می‌توان برای ارتقای سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) پیشنهاد کرد؟

الف) راهکارها و پیشنهادهایی مبتنی بر یافته‌های پژوهش

پیشنهادهایی که از جامعه آماری به دست آمد عبارتند از:

- ۱- برای حرکت بیشتر به سمت افزایش سواد اطلاعاتی و توجه بیشتر به تحقیقات در مراکز علمی و دانشگاهی پیشنهاد می‌گردد علاوه بر تهیه ابزارهای لازم و پیش بینی دوره‌های آموزشی مورد نیاز، سمینارهای بیشتری در موضوعات نظامی و با حضور استادان فن برای روزآمد کردن دانش فرماندهان، مدیران و استادان برگزار و به عنوان تشویق و ایجاد انگیزه در سوابق شرکت‌کنندگان منظور گردد؛
- ۲- دوره کامل آموزش سواد اطلاعاتی و دوره روش تحقیق برای کلیه فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه برگزار گردد؛
- ۳- آموزش، فرهنگ‌سازی و ایجاد انگیزه در حوزه سواد اطلاعاتی و مدیریت دانش که نزدیکی خاصی با سواد اطلاعاتی دارد و با روش‌ها و تکنیک‌های مدیریت دانش می‌توان این موضوع را پرورش داد؛
- ۴- استقرار نرم‌افزارها و دیگر امکانات مورد نیاز جهت افزایش سواد اطلاعاتی.

(ب) راهکارها و پیشنهادهایی بر اساس نظر پژوهشگر

- ۱- ارائه بروشورهای الکترونیکی و کاغذی؛
- ۲- تهیه جزوه آموزشی سواد اطلاعاتی به صورت الکترونیکی و کاغذی؛
- ۳- استفاده از پورتال و معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی، روش‌های جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی و اینترنت، معرفی سایت‌های اینترنتی تخصصی فنی و مهندسی؛
- ۴- گنجاندن یک دوره آموزشی نظری و عملی مطابق با سرفصل‌های زیر برای فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع):
  - مفهوم سواد اطلاعاتی؛
  - اهداف، ضرورت و اهمیت سواد اطلاعاتی برای فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع)؛
  - ویژگی‌های فرد برخوردار از سواد اطلاعاتی؛
  - استانداردهای سواد اطلاعاتی؛
  - نیاز اطلاعاتی و ضرورت آن برای فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع)؛
  - عوامل مؤثر بر نیاز اطلاعاتی و انواع آن؛
  - معرفی کتابخانه مرکزی، مراکز اطلاع رسانی دانشگاه و منابع اطلاعاتی آن؛
  - نقش اصطلاح‌نامه‌ها و چگونگی استفاده از آن در جستجوی اطلاعات؛
  - معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی و نحوه جستجو در آنها؛
  - آشنایی با موتورهای جستجو در اینترنت (عمومی و تخصصی)؛
  - آشنایی با پست الکترونیک و گروه‌های بحث الکترونیکی؛
  - معرفی سایت‌های اینترنتی تمام‌متن و دارای چکیده؛
  - آشنایی با سامانه آموزشی دانشگاه افسری امام علی^(ع)؛

- معرفی الگوهای مستندسازی و شیوه‌های استناددهی؛
- چگونگی اعتبارسنجی سایت‌ها و منابع اطلاعاتی برگرفته از وب.

نتیجه‌گیری

با توجه به پژوهش صورت گرفته در دانشگاه افسری امام علی^(ع) و پیشنهادهایی که ارائه گردید، می‌توان نتیجه گرفت که این مرکز علمی - نظامی به منظور غنی‌تر کردن وضعیت سواد اطلاعاتی خود نیاز به زیرساخت‌ها و اجرای سمینارها و دوره‌های آموزشی دارد. این زیرساخت‌ها هم شامل منابع انسانی به عنوان مهمترین بخش و هم شامل امکانات فناوری می‌باشد. با توجه به تحلیل‌های ارائه شده می‌بایست در دانشگاه افسری امام علی^(ع) برای کارکنان و مدیران کار فرهنگی صورت گیرد تا به اهمیت مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی به عنوان یک سرمایه مهم سازمانی و ضرورت به کارگیری آن در امور پژوهشی خود پی ببرند.

از سوی دیگر با استفاده از زیرساخت‌های موجود در دانشگاه افسری امام علی^(ع) و استفاده از ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی آن و با ارائه آموزش‌های کاربردی، مؤثر و مستمر می‌توان بر سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان دانشگاه افسری امام علی^(ع) افزود.

در مجموع با تحلیل‌های صورت گرفته از دانشگاه افسری امام علی^(ع) و ماهیت فعالیت‌های این مجموعه که در آن همواره شوق دانش با شور رزمندگی در محیطی سرشار از معنویت تجربه می‌شود و همچنین سطح سواد اطلاعاتی فرماندهان، مدیران و استادان می‌توان نتیجه‌گیری کرد که انگیزه و آمادگی برای اجرای دوره سواد اطلاعاتی در دانشگاه افسری امام علی^(ع) بسیار بالا می‌باشد.

منابع و مأخذ

- ۱- آذر، عادل و مؤمنی، فرشاد، آمار و کاربرد آن در مدیریت، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۷۶
- ۲- بختیاریزاده، اصغر، بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دوره کارشناسی دانشگاه الزهرا^(س)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، تهران، ۱۳۸۱
- ۳- پریخ، مهتری، آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روش‌ها و برنامه‌ها، کتابدار، تهران، ۱۳۸۶
- ۴- حافظ‌نیا، محمد رضا، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۸۶
- ۵- خورشیدی، عباس و سید حمیدرضا قریشی، راهنمای تدوین رساله و پایان‌نامه تحصیلی، انتشارات یسطرون، تهران، ۱۳۸۱
- ۶- رشیدزاده، فتح‌الله، عصر اطلاعات و جنگ اطلاعاتی، فصلنامه مدیریت نظامی دانشگاه افسری امام علی^(ع)، انتشارات دانشگاه افسری امام علی^(ع)، شماره ۲۱، تهران، ۱۳۸۵
- ۷- سیداسماعیلی، سید محمد، تأثیر نگرش فرماندهان بر انگیزه‌های خدمتی کارکنان نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مدیریت نظامی دانشگاه افسری امام علی^(ع)، چاپخانه دانشگاه افسری امام علی^(ع)، شماره ۱۵ و ۱۶، تهران، ۱۳۸۳
- ۸- شمس‌احمر، مهران، ویژگی فرماندهان آینده، فصلنامه مدیریت نظامی دانشگاه افسری امام علی^(ع)، شماره ۱۵ و ۱۶، انتشارات دانشگاه افسری امام علی^(ع)، تهران، ۱۳۸۳
- ۹- صراف‌زاده، اصغر، سیستم‌های اطلاعات مدیریت (نگرش راهبردی)، انتشارات ترمه، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۸۸
- ۱۰- صیاد، حمیدرضا، بررسی میزان سواد اطلاعاتی پژوهشگران و کارشناسان پژوهشکده شهید اسلامی و ارائه پیشنهادهایی جهت ارتقای آن، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ۱۳۸۸
- ۱۱- فتاحی، رحمت‌ا...، سواد اطلاعاتی و بهبود رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران: ضرورت ادغام سواد اطلاعاتی در فرآیند پژوهش و تولید دانش، همایش آموزش استفاده‌کنندگان و

- توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مشهد ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۳، آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۸۳
- ۱۲- منصوریان، یزدان، سواد اطلاعاتی و سطوح پنج گانه آن، کتاب ماه کلیات، سال یازدهم، شماره هشتم، تهران، ۱۳۸۷
- ۱۳- موسوی، سید عبدالرحیم، بررسی رابطه بین سطوح قضاوت اخلاقی و الگوپذیری از فرماندهان یگان‌های دانشگاه افسری امام علی^(ع)، فصلنامه ره آورد مدیریت نظامی، دانشگاه افسری امام علی^(ع)، شماره ۱۵ و ۱۶، تهران، ۱۳۸۳
- ۱۴- وزیری، اسماعیل، بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ۱۳۸۵
- ۱۵- هومن، حیدرعلی، استنباط آماری در پژوهش رفتاری، انتشارات سمت، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۴
- 16- Crawford, J. (2009). "Information Literacy" *Journal of Librarianship and Information Science*, Vol.41, No.1, pp.29-38
- 17- Feldman, L. and Feldman, J.(2000) "Developing Information Literacy Skills in Freshman Engineering Technology Students" 30th ASEE/IEEE Frontiers in Education Conference, pp.S2E-1-S2E4.
- 18- Keilson, s. and Cooperstein, s. (2007). "Work in Progress-Information Literacy, Plagiarism and Engineering Education" 37th ASEE/IEEE Frontiers in Education Conference, pp.T3B15-T3B-16.
- 19- Neely, T. Y. (2006). *Information Literacy Assessment: Standards based Tools and Assignments*, Chicago: American Library Association.
- 20- Oxnam, M. (2003). "The Informed Engineer". 33rd ASEE/IEEE Frontiers in Education Conference, pp.F1E5-F1E8.
- 21- Pilerot, O. and Hirot of Ornas, V. "Design for Information Literacy" [Online]
- 22- Powers, Robert (2002). *Information Literacy and Outreach Programs at the JPL Library*, Los Angeles: Jet Propulsion Laboratory.
- 23- Radcliff, C. J. and et al. (2007). *A Practice Guide to Information Literacy Assessment for Academic Librarians*. Westport: Libraries Unlimited.
- 24- Taylor, T. (2007). *100% Information Literacy Success*. New York: Thomas Delmar Learning.